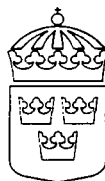

Justitieutskottets betänkande

1989/90:JuU14

Ungdomsbrottslighet m.m.

1989/90
JuU14

Motioner

1988/89:Ju637 av Hans Göran Franck m.fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att fängelsestraffet för unga lagöverträdare i åldern 15—17 år avskaffas,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att fängelsestraff för unga lagöverträdare i åldern 18—21 år endast får utdömas om synnerliga skäl föreligger därtill,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att möjligheterna att anhålla och häkta unga lagöverträdare i åldern 15—17 år avskaffas.

1988/89:Ju638 av Gunilla André (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en utredning rörande försöksprojekt för rehabilitering av unga lagöverträdare i enlighet med vad som anges i motionen.

1988/89:Ju804 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

2. att riksdagen beslutar om sådana ändringar av rättegångsbalken och lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare att reglerna om åtalsunderlåtelse och förundersökning skall återgå till den lydelse de hade före den 1 april 1985.

1988/89:Ju805 av Carl Bildt m.fl. (m) vari yrkas

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtgärder för att minska ungdomsbrottsligheten.

1988/89:Ju808 av Olof Johansson m.fl. (c) vari yrkas

18. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en ökad informationsskyldighet för myndigheterna till föräldrarna,

19. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om konfrontation mellan offer och gärningsman,

20. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om jourdomstolar för unga lagöverträdare,

30. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lagstiftningen om skadelindrande arbete,

31. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om faktainhämtande om gärningsmän under 15 år.

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om registrering av personer under 15 år som gjort sig skyldiga till brott på sätt som anges i motionen,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om statistik över brott som begåtts av personer under 15 år,

6. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om snabbare utredning av brott som begåtts av unga personer på sätt som anges i motionen,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om rapporteftergift och åtalsunderlåtelse,

8. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om jourdomstolar på sätt som anges i motionen.

1988/89:Ju816 av Rolf Dahlberg m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om snabbare utredning av brott begångna av unga personer på sätt som anges i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om registrering av personer under 15 år som gjort sig skyldiga till brott på sätt som anges i motionen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om statistik över brott begångna av personer under 15 år,

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till lagstiftning om jourdomstolar på sätt som anges i motionen.

1988/89:Ju821 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

6. att riksdagen hos regeringen begär lagförslag som innebär att häktning och fängelsestraff för ungdomar under 18 år avskaffas.

Bakgrund

Sedan länge särbehandlas unga lagöverträdare under 18 år. Deras brottslighet blir sålunda i betydligt mer begränsad utsträckning föremål för domstolsprövning och åtgärder inom kriminalvårdens ram än när det gäller vuxna lagöverträdare. Principen är i stället att de unga lagöverträdarna skall uppmärksammas av de sociala myndigheterna och att dessa på olika sätt skall ge råd och stöd eller ingripa med andra åtgärder enligt sociallagstiftningen, i första hand socialtjänstlagen (SOL; 1980:620) och lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). — Här bör genast nämnas att regeringen nyligen framlagt ett förslag för riksdagen om att LVU skall ersättas med en ny lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (prop. 1989/90:28). Riksdagsbehandlingen pågår för närvarande.

Det åligger socialnämnden att i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd de behöver och, om hänsynen till den unges bästa

motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet. Socialnämndens insatser enligt SOL bygger på frivillig medverkan av den unge och hans vårdnadshavare.

Om frivilliga åtgärder inte är tillräckliga finns möjlighet för socialnämnden att hos länsrätten ansöka om vård enligt LVU. Sådan vård skall beredas den unge bl.a. om han utsätter sin hälsa eller utveckling för allvarlig fara genom t.ex. brottslig verksamhet, om det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom och, när den unge fyllt 15 år, honom själv.

Vården kan innebära t.ex. att den unge placeras i familjehem eller på institution. I mindre allvarliga fall av misskötsamhet kan han åläggas att hålla regelbunden kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson eller att delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

För vård av unga som behöver stå under särskilt noggrann tillsyn finns särskilda hem enligt 12 § LVU som är anpassade för sådan tillsyn. Ungdomar som vistas i ett sådant hem kan hindras att lämna det och får i övrigt underkastas de begränsningar i rörelsefriheten som är nödvändiga för att vården skall kunna genomföras. Deras rörelsefrihet får också begränsas om det påkallas av övriga intagnas eller personalens säkerhet.

Enligt regeringens nyssnämnda förslag till ny lag med särskilda bestämmelser om vård av unga kan vård beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en *påtaglig risk* att skadas genom bl.a. brottslig verksamhet (3 §). Enligt propositionen (s. 109) innebär begreppet påtaglig risk en utvidgning av möjligheten att ingripa i dessa fall jämfört med vad som nu gäller. I övrigt innebär lagförslaget inga större förändringar i här berörda hänseenden.

Särskilda regler om barn och ungdomar som begår brott finns bl.a. i brottsbalken (BrB) och i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). Den sistnämnda lagen blev föremål för ändringar i ett lagstiftningsärende förra året (prop. 1987/88:135, bet. JuU 36, rskr. 403). Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har på regeringens uppdrag gjort en preliminär utvärdering av de nya reglerna. Resultaten har publicerats i en rapport den 2 november 1989. Preliminär utvärdering av den ändrade lagstiftningen rörande åtgärder mot unga lagöverträdare samt försöksverksamheten med snabbare utredningar rörande unga lagöverträdare. Den definitiva utvärderingen skall vara avslutad i april 1990.

Sammanfattningsvis gäller följande beträffande unga lagöverträdare.

Om någon som inte fyllt 18 år är skäligen misstänkt för att ha begått brott skall vårdnadshavaren normalt omedelbart underrättas.

För brott som ett barn begått innan det fyllt 15 år får inte dömas till påföljd. Också möjligheterna att utreda sådana brott är begränsade. Utredning får ske endast om det behövs för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för barnet eller för att klarlägga om någon som fyllt 15 år tagit del i brottet eller om det behövs för att efterforska gods

som har åtkommit genom brottet eller om det annars är av särskild vikt att utredning äger rum. Om barnet inte har fyllt 12 år får utredning ske endast om det finns synnerliga skäl.

Brott som begåtts av barn under 15 år blir endast sällan föremål för domstolsprövning. I de få fall det blir aktuellt är det heller inte fråga om åtal för brott. I stället kan åklagaren i vissa fall föra s.k. beivstalan. Genom beivstalan hänskjuts frågan om barnet begått brottslig gärning till domstols prövning. En förutsättning är att barnet misstänks för brottslig gärning av allvarlig beskaffenhet.

När det gäller de något äldre lagöverträdarna — ungdomar mellan 15 och 18 år — finns en rad särskilda bestämmelser, i första hand i LUL.

Grundprincipen är som nämnts att dessa ungdomar i första hand skall bli föremål för socialtjänstens uppmärksamhet. Några begränsningar i möjligheten att utreda brott m.m. finns emellertid inte. Tvärtom skall brott av ungdomar utredas i vanlig ordning men brottet leder i allmänhet inte till åtal.

En förutsättning för åtalsunderlåtelse enligt LUL är i princip att det kan förmodas att den det rör blir föremål för vård enligt SOL eller LVU eller eljest får hjälp och stöd och att det med skäl kan antas att därigenom vidtas vad som är lämpligast för den underårige. Innan åklagaren fattar beslut om åtalsunderlåtelse skall han normalt inhämta yttrande från socialnämnden. Vid bedömningen av om åtalsunderlåtelse skall meddelas skall åklagaren också beakta den underåriges vilja att ersätta målsäganden för skada som uppkommit eller att avhjälpa eller begränsa skadan.

Ett beslut om åtalsunderlåtelse skall delges den unge, företrädesvis vid ett personligt sammanträffande mellan den unge, vårdnadshavaren och åklagaren. Den som får åtalsunderlåtelse skall iaktta skötsamhet. Om den unge t.ex. återfaller i brott inom sex månader från beslutet om åtalsunderlåtelse kan det återkallas.

Åtalsunderlåtelse får inte beslutas om något väsentligt allmänt eller enskilt intresse därigenom åsidosätts.

Om åklagaren inte beslutar om åtalsunderlåtelse har han möjlighet att besluta om strafföreläggande inom vidare ramar än vad som är möjligt när det gäller vuxna lagöverträdare. När det gäller ungdomar under 18 år får sålunda strafföreläggande utfärdas när det kan antas att påföljden skulle ha stannat vid böter om åtal väckts. — För vuxna lagöverträdare gäller den ytterligare begränsningen att maximistraffet för brottet inte får överstiga fängelse sex månader.

Den som inte fyllt 18 år får inte häktas om det inte finns synnerliga skäl. Samma begränsning råder när det gäller att döma någon till fängelse för brott som han begått innan han fyllt 18 år. För brott som någon begått efter det att han fyllt 18 år men innan han fyllt 21 år får dömas till fängelse endast om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl för det.

Enligt LUL får en polisman uppmana den som kan antas ha fyllt 15 men inte 18 år att vidta åtgärder för att avhjälpa eller begränsa skada

på grund av brott som den unge gjort sig skyldig till. Med stöd av reglerna i LUL är det alltså möjligt för en polisman att uppmana ungdomar att t.ex. göra rent efter en skadegörelse som just inträffat.

Liknande bestämmelser finns också i BrB. Om domstolen som påföljd överlämnar någon som inte fyllt 21 år till vård inom socialtjänsten får rätten i samband med domen föreskriva att den unge skall biträda den skadelidande med arbete som syftar till att t.ex. begränsa eller reparera skadan. Detsamma gäller, oavsett den dömdes ålder, om påföljden bestäms till villkorlig dom eller skyddstillsyn.

Härutöver finns i LUL särskilda bestämmelser om handläggningen som syftar bl.a. till att socialnämnden snabbt skall få information om underåriga som begått brott samt till att garantera att rätten har ett fullständigt beslutsunderlag för påföljdsvalet om gärningen föranlett åtal. Reglerna syftar också till att skapa förutsättningar för en snabb handläggning av ärendet hos åklagaren resp. domstolen. I sammanhanget bör nämnas att en särskild försöksverksamhet med snabbare utredningar rörande unga lagöverträdare pågår (SFS 1988:217). Preliminära resultat har redovisats i BRÅ:s ovannämnda utvärdering av ändringarna i LUL m.m.

Utskottet

Åtalsunderlåtelse m.m.

I motionerna Ju804 och Ju810 begärs att riksdagen skall besluta om en återgång till de bestämmelser om åtalsunderlåtelse m.m. som gällde före den 1 april 1985. I motion Ju810 begärs också att möjligheten att meddela rapporteftergift skall begränsas.

I det föregående har redovisats bestämmelserna om åtalsunderlåtelse enligt 1 § LUL. Utskottet hänvisar till denna redogörelse och vill här endast tillägga att — när det gäller unga lagöverträdare — bestämmelserna om åtalsunderlåtelse i LUL har företräde framför motsvarande bestämmelser i 20 kap. 7—7 b §§ rättegångsbalken (RB).

Möjligheterna till åtalsunderlåtelse enligt RB utvidgades år 1985. Den gällande regleringen innebär sammanfattningsvis följande.

Åtalsunderlåtelse får beslutas om inte något väsentligt allmänt eller enskilt intresse åsidosätts om det kan antas att påföljden, om åtal väckts, skulle ha stannat vid böter eller, om det finns särskilda skäl, vid villkorlig dom. Åtal får vidare underlåtas om den misstänkte begått annat brott och det utöver påföljden för detta brott inte krävs påföljd med anledning av det föreliggande brottet. Åtalsunderlåtelse får också beslutas i vissa fall om brottet begåtts under inflytande av psykisk abnormitet m.m. Åtal får också underlåtas om det av särskilda skäl är uppenbart att det inte krävs någon påföljd för att avhålla den misstänkte från vidare brottslighet.

Bakom 1985 års beslut låg i första hand processekonomiska överväganden. Utskottet, som tillstyrkte bifall till regeringens förslag om vidgade möjligheter till åtalsunderlåtelse, anförde i sitt av riksdagen

godkända betänkande bl.a. att ett vidare tillämpningsområde för åtalsunderlåtelseinstitutet skulle medföra vissa behövliga lättnader för domstolarna och åklagarna samt, indirekt, också för polisen. Utskottet ansåg alltså att reformen inte i sig utgjorde ett hot mot rättssäkerheten och mot centrala straffrättsliga grundsatser. Utskottet såg det i stället som en fördel i stort för rättsordningen att insatserna kanaliserades till de problemområden där stora ansträngningar måste sättas in i kampen mot den särskilt samhällsfarliga brottsligheten. Utskottet underströk vidare bl.a. betydelsen av att allmänhetens tilltro till rättsväsendet upprätthölls och betonade att det var av stor vikt att reglerna om åtalsunderlåtelse tillämpades konsekvent och likformigt (prop. 1984/85:3, bet. JuU 10, rskr. 72).

Utskottet har därefter vid ett flertal tillfällen behandlat motionsyrkanden om en återgång till de äldre bestämmelserna (se bet. JuU 1985/86:22 s.4 ff, JuU 1986/87:19 s. 5 ff, JuU 1987/88:28 s. 6 f samt 1987/88:36 s. 15). Utskottet har därvid inte funnit anledning ändra sitt ställningstagande. Utskottet anser alltså att lagstiftningen om åtalsunderlåtelse i sin nuvarande form får anses utgöra en rimlig avvägning mellan de intressen av skilda slag som gör sig gällande inom brottsbekämpningen.

När det gäller de särskilda bestämmelserna för unga lagöverträdare vill utskottet tillägga att vissa regeländringar genomfördes förra året i syfte att på ett tydligare sätt gentemot den unge markera att hans brottslighet inte tolereras.

I detta sammanhang bör också nämnas att justitieministern i en interpellationsdebatt om ungdomsgångsbrottsligheten understrukt att det är socialtjänsten som skall ha ett övergripande ansvar för ungdomars uppväxtförhållanden. Den skall lämna vård och stöd när det finns risker för en ogynnsam utveckling, och vid behov skall den svara för vård och fostran utanför det egna hemmet. Socialtjänstens ansvar i detta hänseende är, framhöll justitieministern, en grundläggande princip som bör värnas och bevaras. Hon ansåg dock att det kan finnas brister med det nuvarande regelsystemet. Därför ansåg hon att det behövdes en översyn av hur socialtjänstens och rättsväsendets verksamheter fungerar i förhållande till varandra och överväganden om hur dessa verksamheter skall kunna samordnas bättre än vad som i dag kanske är fallet (snabbprotokoll från riksdagsdebatterna 1988/89:75 s. 10).

Också socialministern har nyligen (prop. 1989/90:28 s. 55 f) framfört liknande tankar, och på hans initiativ har under våren 1989 tillsatts en arbetsgrupp med företrädare för social-, justitie- och civildepartementen. Arbetsgruppens uppgift är att närmare studera hur socialtjänstens och rättsväsendets insatser när det gäller unga lagöverträdare lämpligen bör samordnas.

Enligt huvudregeln i 9 § polislagen (1984:387) skall en polisman, när han får kännedom om ett brott som hör under allmänt åtal, lämna en rapport om det till sin förman så snart det kan ske. Rapporteftergift får enligt 5 kap. 5 § polisförordningen (1984:730) meddelas av en

polisman om det är uppenbart att lagföring inte skulle leda till annan påföljd än böter och brottet med hänsyn till omständigheterna är att bedöma som obetydligt.

Möjligheten att lämna rapporteftergift utvidgades år 1984 (prop. 1983/84:111, bet. JuU 27, rskr. 331) till att omfatta även brott med fängelse i straffskalan. Kravet på att överträdelsen med hänsyn till omständigheterna skulle framstå som obetydlig förblev dock oförändrat. Lagändringen tog särskilt sikte på sådana straffbara handlingar där fängelse visserligen ingick i straffskalan men i praktiken endast bötesstraff utdömdes.

Regeringen uppdrog år 1986 åt RPS att klarlägga hur de nya reglerna om rapporteftergift fallit ut i den praktiska tillämpningen, och en rapport har publicerats, Rapporteftergift i praktisk tillämpning (RPS rapport 1988:2). I rapporten föreslås bl.a. att RPS skall utfärda nya tillämpningsföreskrifter resp. allmänna råd om rapporteftergift. Enligt vad utskottet inhämtat kommer RPS inom kort att utfärda nya föreskrifter m.m.

Utskottet vill för sin del understryka principen om socialtjänstens ansvar för barn och ungdomar som begår brott. Den nuvarande ordningen med en huvudregel om åtalsunderlåtelse är sålunda enligt utskottets mening i allt väsentligt lämplig; låt vara att gränsdragningen mellan socialtjänstens och rättsväsendets verksamhetsområden kan behöva ses över. I detta sammanhang vill utskottet betona vikten av ett nära samarbete mellan socialtjänsten och de rättsvårdande myndigheterna. Utskottet vill också framhålla det väsentliga i en snabb handläggning av ungdomsmålen.

Utskottet vill också peka på att en återgång till 1985 års regler för ungdomarnas del skulle innebära att de förstärkningar av institutet åtalsunderlåtelse som genomfördes förra året inte längre skulle gälla. Detta skulle bl.a. få till följd att åklagaren inte skulle vara skyldig att meddela beslutet om åtalsunderlåtelse vid ett personligt sammanträffande med den unge och hans vårdnadshavare, en ordning som utskottet anser väl ägnad att gentemot den unge markera att hans brottslighet inte tolereras.

När det sedan gäller rapporteftergift konstaterar utskottet först att utskottet i ett av riksdagen godkänt betänkande avstyrkte ett liknande motionsyrkande förra året (bet. JuU 1987/88:28 s. 7). Utskottet hänvisade då till sitt ställningstagande i 1984 års lagstiftningsärende, som bl.a. innebar att institutet rapporteftergift är ett verksamt medel i ansträngningarna att begränsa de brottsbeivrande myndigheternas bestyr med mera bagatellartade förseelser och därigenom skapa ett ökat utrymme för att koncentrera resurserna till den allvarligare brottsligheten. Härutöver pekade utskottet på att en inskränkning i möjligheten att lämna rapporteftergift även måste medföra ändringar bl.a. när det gäller åtalsunderlåtelse. Detta var utskottet av resursskäl inte berett att tillstyrka. Detta ställningstagande har enligt utskottets mening alltså varit härtill. Härtill kommer att nya tillämpningsföreskrifter m.m. kan förväntas inom kort.

Med hänvisning till vad som ovan anförts avstyrker utskottet bifall till här behandlade delar av motion Ju804 och motion Ju810.

1989/90:JuU14

Underrättelse till föräldrar

I motion Ju808 begärs att föräldrarna skall underrättas vid sociala störningar hos barn eller ungdom om underrättelse inte på grund av särskilda förhållanden bedöms som olämplig.

I lagstiftningsärendet förra året infördes en uttrycklig regel om underrättelseskyldighet. Enligt 6 c § LUL skall sålunda vårdnadshavaren omedelbart underrättas om någon som inte fyllt 18 år är skäligen misstänkt för brott om det inte finns särskilda skäl däremot. Uppgiftsskyldigheten åvilar polisen eller åklagaren. Undantagsregeln är enligt propositionen (prop. 1987/88:135 s. 43) tänkt att tillämpas när det är fråga om förseelser av mycket bagatellartad slag där det framstår som självklart att rapporttefergift skall meddelas eller när det framstår som direkt olämpligt att vårdnadshavaren underrättas, t.ex. om denne misstänks för delaktighet i brottet. Att den unge inte vill att vårdnadshavaren skall underrättas saknar däremot självständig betydelse framhålls det i propositionen.

Utskottet kan alltså konstatera att den av motionärerna efterfrågade ordningen redan gäller. Motionsyrkandet får anses tillgodosett, och utskottet avstyrker bifall till det.

Handläggningstiderna m.m.

I motionerna Ju805, Ju810 och Ju816 framförs krav på åtgärder för att förkorta handläggningstiderna i ungdomsmålen.

I LUL finns ett antal regler som syftar till att hålla handläggningstiderna i ungdomsmålen så korta som möjligt. Härutöver pågår som nämnts i det föregående en försöksverksamhet med kortare handläggningstider i ungdomsmål. BRÅ:s preliminära utvärdering av försöksverksamheten visar att det bör vara möjligt att väsentligt förkorta handläggningstiderna genom organisatoriska förändringar. Utvärderingen beräknas som tidigare sagts vara avslutad i april 1990.

Enligt utskottets mening bör den definitiva utvärderingen av försöksverksamheten avvaktas innan ställning tas till de organisatoriska m.fl. åtgärder som aktualiseras genom motionerna. I det beredningsläge saken nu befinner sig i, erfordras ingen åtgärd från riksdagens sida, och utskottet avstyrker bifall till här behandlade motionsyrkanden.

I syfte att korta ned handläggningstiderna framförs i motionerna Ju805, Ju808, Ju810 och Ju816 krav på jourdomstolar för unga. Den frågan har utskottet helt nyligen behandlat (se 1989/90:JuU10) och då avstyrkt liknande motionsyrkanden. Anledning saknas att frånga detta ställningstagande. Motionsyrkandena i saken avstyrks.

I motion Ju808 hävdas att regleringen av skadelindrande arbete i LUL inte fungerar på ett tillfredsställande sätt. Motionärerna vill ha en effektivare utformning av reglerna. I samma motion framförs förslag om regler för konfrontation mellan den unge och målsäganden. Syftet är att tydliggöra effekterna av brottet för den unge.

I motion Ju638 begärs att regeringen skall ta initiativ för att få till stånd ett försöksprojekt med nya påföljder för unga lagöverträdare. Motionärens tanke är att ett sådant projekt skulle drivas i samhällsregi men betalas av ett försäkringsbolag.

Enligt 6 b § LUL får en polisman anmoda den som har eller kan antas ha fyllt 15 men inte 18 år att så snart som möjligt vidta åtgärder för att avhjälpa eller begränsa skada på grund av brottet, om den underårige erkänt brottet eller om det annars med hänsyn till omständigheterna är uppenbart att han begått brottet. Anmodan får endast ske om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna, och målsägandens samtycke skall inhämtas om det inte är uppenbart obehövligt.

I vissa fall kan i samband med dom föreskrivas att den dömde skall biträda den skadelidande med visst arbete som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan. Detta gäller bl.a. enligt 31 kap. 1 § tredje stycket BrB om den ådömda påföljden är överlämnande till vård inom socialtjänsten. Föreskrift får meddelas endast med den skadelidandes samtycke.

Reglerna trädde i kraft den 1 juli 1988 och utvärderas nu av BRÅ.

Vid sakens behandling förra året anförde utskottet (JuU 1987/88:36 s. 17) bl.a. att förslaget om anmodan medförde nya uppgifter för polisen. Utskottet ansåg det därför nödvändigt att de särskilda utbildningsinsatser som rikspolisstyrelsen (RPS) aviserat i sitt remissvar på den till grund för propositionen liggande promemorian verkligen kom till stånd. Detta gav riksdagen som sin mening regeringen till känna.

Frågan om polisanmodan och andra frågor om unga lagöverträdare ingår i polisutbildningen, såväl i grundkursen som i vidareutbildningen. När det gäller polismän ute på fältet har den lokala organisationen ansvaret för vidareutbildning. Från polishögskolan har polischeferna informerats om det utbildningsbehov som föranletts av ändringarna i LUL, och polishögskolan kontrollerar att utbildning sker.

RPS har utfärdat allmänna råd om polisanmodan (FAP 101-1).

BRÅ:s preliminära utvärdering när det gäller anmodan av polisen pekar på att de nya reglerna endast delvis slagit igenom och att kännedomen om dem är begränsad.

Uppgifter saknas om hur ofta reglerna i 31 kap. 1 § BrB om arbete åt den skadelidande kommit till användning. Att belysa denna fråga ingår också i BRÅ:s utvärderingsuppdrag.

När utskottet förra året behandlade ett yrkande om konfrontation fann utskottet (JuU 1987/88:36 s.19) yrkandet tillgodosett så till vida att ett av syftena med regeringsförslaget var att få till stånd en direkt konfrontation mellan den unge och den skada som har uppstått genom brottet. Detta var enligt utskottets mening ägnat att hos den unge skapa

en medvetenhet om och förståelse för vad brottsligheten innebär för den som drabbats. Utskottet ansåg att de möjligheter till konfrontation som regeringsförslaget innebar var tillräckliga och avstyrkte bifall till motionsyrkandet.

Här kan också nämnas att BRÅ nyligen publicerat en promemoria (PM 1989:1) Alternativa brottspåföljder i ett internationellt och skandinaviskt perspektiv. Enligt rapporten pågår försök med konfrontation och gottgörelse i olika länder och under olika beteckningar. I Norge pågår sålunda försöksverksamhet med konfliktråd, och i Finland drivs en liknande verksamhet under beteckningen "Vi-förlik"-projektet. I det finska projektet finns tankar om att förlikning skall kunna ligga till grund för åtalsunderlåtelse eller strafflindring. I de norska konfliktråden leder en överenskommelse mellan gärningsmannen och offret till åtalsunderlåtelse under förutsättning att gärningsmannen fullföljer avtalet och inte begår nya brott under en prövotid på sex månader. I avvaktan på prövotidens utgång vilar ärendet. Majoriteten av konfliktråden riktar in sin verksamhet mot gärningsmän i åldrarna 14–18 år.

Utskottet har stor förståelse för motionärernas syfte med yrkandena om konfrontation och skadelindrande arbete. I likhet med motionärerna vill utskottet också än en gång understryka både vikten av att den unge får klart för sig att hans brottslighet inte accepteras och av att han kommer till insikt om vad brottsligheten betyder för den som drabbats. Tanken på ett medlingsförfarande finner utskottet i detta sammanhang värd att överväga närmare. Utskottet förutsätter att frågan aktualiseras i samband med den pågående utvärderingen av ändringarna i LUL m.m. och något uttalande härom av riksdagen är således inte erforderligt. Med dessa ord avstyrker utskottet bifall till motion Ju808 i här behandlade delar.

När det gäller yrkandet i motion Ju638 om ett försöksprojekt i samverkan med försäkringsbolag finns det i motionen onekligen tankar som kan vara värda att vidareutvecklas. Ett sådant arbete ankommer emellertid närmast på intresserade inom försäkringsbranschen och på kriminalvården och andra organ. Utskottet är inte berett att förorda något initiativ från riksdagens sida och avstyrker därför bifall till motionen.

Registrering av brott av barn m.m.

I motionerna Ju808, Ju810 och Ju816 begärs att statistik skall börja föras över brott som begåtts av barn under 15 år. Motionärerna pekar på att effektiva åtgärder mot ungdomsbrottsligheten förutsätter kunskaper om den. I motionerna Ju810 och Ju816 begärs vidare att barn under 15 år som begått brott skall kunna registreras hos polisen i ett sekretesskyddat register. Syftet är att underlätta polisens arbete och öka möjligheterna till effektiv brottsbekämpning.

Statistik över brott som begåtts av barn förs för närvarande inte. Orsaken är främst att sådan statistik bl.a. på grund av reglerna om utredning av brott av barn riskerar att bli ofullständig — utskottet återkommer nedan härtill.

Polisregistret innehåller uppgifter som är nödvändiga för att polisen skall kunna förebygga och uppdagat brott samt fullgöra sin verksamhet i övrigt. Barn som begått brott registreras inte i det centrala polisregistret om brottet begåtts innan barnet fyllt 15 år [se 2 § polisregisterkungörelsen (1969:38)]. Barnet registreras inte heller i det lokala polisregistret som förs med stöd av 13 § polisregisterkungörelsen (jfr RPS anvisningar FAP 440-1 och 441-2). Dock föreligger enligt anvisningarna inte något hinder mot att registrera barnet i de arbetsregister som måste finnas hos polisen medan en utredning pågår. Hinder föreligger inte heller mot att i sökbar form spara de sista utredningshandlingarna om barnet; detta underlättar att barnet får behålla samma förundersökningsledare vid misstanke om nya brott (FAP 403-1).

Enligt 3 § polislagen (1984:387) åligger det allmänt sett polisen att fortlöpande samarbeta med myndigheterna inom socialtjänsten och snarast underrätta dessa om förhållanden som bör föranleda någon åtgärd av dem. Vidare gäller, enligt 13 § LUL, att utredning får inledas om brott som ett barn begått innan det fyllt 15 år om utredningen kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser med avseende på barnet. Socialtjänsten skall underrättas om utredningen. Den brottslighet som ett enskilt barn misstänks för kommer alltså som regel att registreras i barnets akt hos socialtjänsten.

Frågan om statistik när det gäller brott av barn behandlades år 1984 i riksdagen i ett lagstiftningsärende om ändringar i LUL. Departementschefen anförde då bl.a. att han var medveten om att en tillförlitlig statistik, särskilt om den innehåller uppgifter om återfall, skulle öka kunskaperna om brottslighetens omfattning och karaktär hos barn och unga. Om statistiken dessutom upplyste om vilka åtgärder som vidtogs i fråga om unga lagöverträdare skulle den också bidra till bättre kunskap om effekten av olika åtgärder. De centrala myndigheterna kan också behöva statistik för att utöva sin tillsyn och för att utveckla metoder för att förebygga ungdomskriminalitet. Sammanfattningsvis ansåg departementschefen emellertid övervägande skäl tala för att man avvaktade utfallet av den då föreslagna reformen innan ställning togs till den från integritetssynpunkt känsliga frågan om registrering av brottsmisstankar mot barn skulle få ske i personregister hos polisen. Departementschefen ansåg att man då inte borde öppna någon möjlighet till en sådan registrering (prop. 1983/84:187 s. 31).

Utskottet tog i ärendet avstånd från tanken att personregister med uppgifter om brottsmisstankar mot barn skulle få föras hos polisen (JuU 1984/85:6 s. 11).

Frågan om statistik över brott av barn behandlade utskottet också förra året.

Utskottet anförde då (JuU 1987/88:36 s. 23 f) att det skulle vara av värde att ha tillgång till tillförlitlig information om brott av barn under 15 år. Emellertid skall sådana brott enligt 13 § LUL endast undantagsvis utredas av polisen, och en konsekvens härav blir, framhöll utskottet, att statistiken skulle bli bristfällig. Den skulle nämligen komma att bygga på den bedömning av brottet som görs av den som får reda på det, t.ex. en enskild polisman, och brottsmisstanken skulle

inte ha prövats av åklagare eller domstol. Utskottet ansåg att behovet av bakgrundsmaterial i stället får tillgodoses på sedvanligt sätt inom ramen för den vetenskapliga forskningen på området.

Utskottet har inhämtat att frågor om statistik rörande brott av barn kommer att belysas i den ovannämnda arbetsgruppen i social-, justitie- och civildepartementen.

Utskottet vill liksom förra året understryka att det skulle vara av stort värde att ha tillgång till tillförlitlig information om brott av barn under 15 år. Med hänsyn till att frågan redan är aktualiserad krävs dock ingen åtgärd från riksdagens sida. Utskottet är inte heller berett att nu ompröva sitt ställningstagande till frågan om registrering av barn som begår brott — också den frågan kommer för övrigt att behandlas av den nyssnämnda arbetsgruppen. Utskottet avstyrker bifall till motionerna Ju808, Ju810 och Ju816 i här behandlade delar.

Fängelse för unga

I motion Ju637 och motion Ju821 yrkas att möjligheten att döma ungdomar under 18 år till fängelse skall avskaffas. I motion Ju637 yrkas också att möjligheten att döma ungdomar mellan 18 och 21 år till fängelse skall ytterligare begränsas.

Föresättningsarna för att döma ungdomar till fängelse anges i 30 kap. 5 § BrB. När det gäller ungdomar under 18 år krävs *synnerliga skäl*. Vid bedömningen tas hänsyn främst till brottets straffvärde. I åldersgruppen 18 till 21 år krävs *särskilda skäl*. Förutom brottets straffvärde skall hänsyn tas till tidigare lagföringar och till brottets art (prop. 1987/88:120 s. 103).

Här kan nämnas att antalet ungdomar som börjat avtjäna fängelsestraff innan de fyllt 18 år varierat mellan 16 och 37 under åren 1980 till 1987. År 1986 var antalet 30 och år 1987 var antalet 16.

När det gäller den äldre gruppen ungdomar mellan 18 och 21 år är bilden annorlunda. Antalet ungdomar som börjat avtjäna fängelsestraff när de fyllt 18 men inte 21 år varierar under samma tidsperiod mellan 957 och 1 107. År 1986 var antalet 957 och år 1987 var antalet 1 046.

Utskottet uttalade år 1984 (JuU 1983/84:20), då utskottet senast mer utförligt behandlade frågan om till fängelse dömda ungdomar, bl.a. att användningen av fängelsestraff borde begränsas så långt det är möjligt när det gäller ungdomar under 18 år. Frågan var också föremål för riksdagsbehandling år 1985 (prop. 1984/85:171, bet. SoU 31 s. 20, rskr. 356). Riksdagen intog då samma ståndpunkt.

När utskottet förra året (JuU 1987/88:36 s. 18) på nytt behandlade frågan om fängelse för ungdomar under 18 år konstaterade utskottet att det inte i alla situationer är möjligt att undvika fängelsestraff. Utskottet underströk dock att fängelsestraff bör ses som en absolut sista utväg när socialtjänstens möjligheter till hjälp och stöd är uttömda eller när brottslighetens art kräver ett fängelsestraff. Utskottet har alltså denna uppfattning.

När det sedan gäller de äldre ungdomarna gör sig nödvändigheten att undvika fängelsestraff inte gällande med samma styrka, och det är

som departementschefen anför (prop. 1987/88:120 s. 103) naturligt att ju närmare 21-årsgränsen man kommer, desto svagare blir skälen som med hänsyn till gärningsmannens ungdom talar för en icke frihetsberövande påföljd. Här bör också nämnas att en minskning av straffet regelmässigt kan ske med stöd av strafflindningsbestämmelsen i 29 kap. 7 § BrB om fängelse utdöms. Utskottet vill också peka på att den nya försöksverksamheten med samhällstjänst (prop. 1989/90:7, bet. JuU10), som utskottet nyligen tillstyrkt, är särskilt ägnad att ersätta fängelsestraff för den här aktuella gruppen ungdomar. Försöksverksamheten kommer, om den införs, att leda till att ett mindre antal ungdomar döms till fängelse än vad som i dag är fallet. Detta är en utveckling som utskottet välkomnar.

Med vad som ovan anförts avstyrker utskottet bifall till motionerna Ju637 och Ju821 i här behandlade delar.

Häktning av unga m.m.

I motion Ju636 och motion Ju821 yrkas att möjligheten att anhålla och häkta ungdomar under 18 år skall tas bort.

Den som är misstänkt för ett brott för vilket är föreskrivet fängelse i ett år eller däröver får enligt 24 kap. 1 § RB häktas om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållanden eller någon annan omständighet finns risk för att han t.ex. avviker, försvarar utredningen eller fortsätter sin brottsliga verksamhet.

Enligt 7 § LUL krävs synnerliga skäl för häktning när den misstänkte är under 18 år.

År 1981 var antalet häktade ungdomar under 18 år 118 stycken. Antalet har därefter minskat eller varit i stort oförändrat varje år fram till år 1987 då antalet uppgick till 52. År 1988 steg antalet häktade ungdomar till 91. Prognosen för år 1989 talar om en fortsatt ökning.

Den 12 april 1988 trädde nya regler om anhållande och häktning i kraft. De nya reglerna innebär bl.a. att tiden mellan anhållande och häktningsförhandling har kortats ned. Förhandling får nu aldrig hållas senare än fjärde dagen efter det att den misstänkte gripits eller ett anhållningsbeslut verkställts.

Domstolsverket har gjort en utvärdering av de nya reglerna, Häktningsreformen (DV-rapport 1989:9). Flera tänkbara skäl till utvecklingen av antalet unga häktade redovisas i rapporten. Ökningen kan sålunda bero på att de nuvarande kortare fristerna medför att tiden inte räcker till för att finna en alternativ placering för den unge på ett hem enligt 12 § LVU, något som var vanligt före häktningsreformen. En annan förklaring kan vara att det är brist på platser på sådana hem. En tredje förklaring är att utredningen numera inte hinner avslutas under anhållningstiden eller att utredningen inte hinner framskrida så långt att risken för kollusionsfaran är undanröjd, vilket medför att åklagaren anser sig tvungen att ge in en häktningsframställning.

Enligt domstolsverket pekar vissa statistiska uppgifter på att det totala straffprocessuella frihetsberövandet inte är långvarigare nu än före reformen. Detta skulle, såvitt framgår av rapporten, bero på att

anhållandetiden enligt äldre regler bytts ut mot anhållande- och häktningstid enligt de nya reglerna och att frihetsberövandet i vart fall övergår i ett omhändertagande enligt LVU. Denna teori går för närvarande inte att få bekräftad beroende på att det statistiska underlaget är för litet (se rapporten s. 32 f).

Utskottet vill först slå fast att de skärpta krav som enligt LUL gäller för häktning av unga har föreskrivits av samma skäl som begränsningarna i fråga om att döma unga till fängelse. Som utskottet anförde förra året (JuU 1987/88:36 s. 23) har regleringen alltså goda skäl för sig.

Utskottet vill härefter peka på att det inom ramen för en vistelse på ett hem enligt 12 § LVU är möjligt att ålägga den unge sådana restriktioner beträffande rörelsefrihet och kommunikation med omvärlden som eljest tillgodoses genom häktning. En placering på ett sådant hem får alltså i flertalet fall anses vara ett fullgott alternativ till häktning — självklart är det också bättre för den unge att slippa vistas i häktesmiljön.

I sammanhanget vill utskottet också konstatera att det är angeläget att socialtjänsten ges möjlighet att överta ansvaret av vården av den unge i omedelbar anslutning till att ett beslut om häktning hävs. Enligt nuvarande regelsystem bryter häktning ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU. Detta kan, som påpekas i den tidigare omnämnda propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28 s. 55), leda till att ungdomar som försätts på fri fot vid en häktningsförhandling direkt kan återvända till en skadlig miljö och där begå nya brott. Utskottet noterar att propositionen innefattar ett förslag som gör att häktning inte längre upphäver ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU och att ett sådant beslut kan meddelas även om den unge är häktad.

Utskottet kan i och för sig ha förståelse för att en placering enligt LVU inte alltid kan ordnas på den korta tid som står till buds före häktningsförhandlingen. I den mån det ökade antalet häktade ungdomar beror på platsbrist på LVU-hemmen måste detta dock ses som djupt oroande. — I den nyssnämnda propositionen framgår att drygt 500 ansökningar om plats på hem enligt 12 § LVU avvisades under år 1988. Sammanlagt rörde det sig uppskattningsvis om 100—150 ungdomar. Som skäl för avvisningarna angavs bl.a. att det var brist på platser och/eller på personal.

Enligt utskottets mening är det oacceptabelt att de mest utsatta ungdomarna inte kan beredas erforderlig vård, och utskottet utgår från att frågan om tillgängliga platser på hem enligt 12 § LVU för här aktuella ungdomar beaktas i samband med beredningen av det förslag om nya statsbidrag till bl.a. ungdomsvården som aviseras i proposition 1989/90:28.

Vad som nu sagts innebär emellertid inte att utskottet anser att det går att helt avstå från möjligheten till häktning. Dels har, som framgått, de nya korta tidsfristerna medfört att en LVU-placering inte alltid hinns med före häktningsförhandlingen, dels går det inte att bortse från att situationen i vissa fall kan vara sådan att häktning inte går att

undvika. En strävan måste dock alltid vara i första hand att helt undvika straffprocessuella frihetsberövanden, i andra hand att göra anhållnings- och häktningstiden så kort som möjligt.

Med vad som ovan anförts avstyrker utskottet bifall till här behandlade delar av motionerna Ju637 och Ju821.

1989/90:JuU14

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *åtalsunderlåtelse m.m.*

att riksdagen avstyrker bifall till motion 1988/89:Ju804 i denna del (yrkande 2) och motion 1988/89:Ju810 i denna del (yrkande 7),

res. (m. fp. c)

2. beträffande *underrättelse till föräldrar*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 18),

3. beträffande *handläggningstiderna*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju805 i denna del (yrkande 15 delvis), motion 1988/89:Ju810 i denna del (yrkande 6) och motion 1988/89:Ju816 i denna del (yrkande 1),

res. (m. fp. c)

4. beträffande *jourdomstolar*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju805 i denna del (yrkande 15 delvis), motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 20), motion 1988/89:Ju810 i denna del (yrkande 8) och motion 1988/89:Ju816 i denna del (yrkande 4),

res. (m. fp. c)

5. beträffande *konfrontation m.m.*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkandena 19 och 30),

res. (c. mp)

6. beträffande *försöksprojekt*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju638,

7. beträffande *registrering av brott av barn m.m.*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 31), motion 1988/89:Ju810 i denna del (yrkandena 4 och 5) samt motion 1988/89:Ju816 i denna del (yrkandena 2 och 3),

res. (m. fp. c)

8. beträffande *fängelse för unga*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju637 i denna del (yrkandena 1 och 2) samt motion 1988/89:Ju821 i denna del (yrkande 6 delvis),

res. (vpk)

9. beträffande *häktning av unga m.m.*

att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju637 i denna del (yrkande 3) och motion 1988/89:Ju821 i denna del (yrkande 6 delvis).

res. (vpk)

Stockholm den 28 november 1989

På justitieutskottets vägnar

Britta Bjelle

Närvarande: Britta Bjelle (fp), Lars-Erik Lövdén (s), Jerry Martinger (m), Birthe Sörestedt (s), Ingbritt Irhammar (c), Bengt-Ola Rytting (s), Göthe Knutson (m), Eva Johansson (s), Björn Ericson (s), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp), Anders Svärd (c), Kent Lundgren (mp), Sigrid Bolkéus (s), Barbro Andersson (s), Alf Eriksson (s) och Ingrid Burman (vpk).

Reservationer

1. Åtalsunderlåtelse m.m. (mom. 1)

Britta Bjelle (fp), Jerry Martinger (m), Ingbritt Irhammar (c), Göthe Knutson (m), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp) och Anders Svärd (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar med "Utskottet vill för" och på s. 8 slutar med "motion Ju810" bort ha följande lydelse:

Brottsligheten i samhället ökar på ett oroande sätt, och rättsväsendets resurser är hårt ansträngda. Reglerna om åtalsunderlåtelse m.m. ingår i ett regelsystem som syftar till en ändamålsenlig resursanvändning. Häremot kan i princip inga invändningar riktas.

Utskottet anser emellertid att möjligheterna till åtalsunderlåtelse och rapporteftergift m.m. har kommit att utvidgas alltför mycket. Det är enligt utskottets mening befogat att nu hävda vissa centrala straffrättsliga principer såsom likhet inför lagen och förutsebarhet i rättskipningen. Dessa principer är satta i fara och tilltron till rättsväsendet kan härigenom komma att skadas allvarligt. Även rollfördelningen mellan åklagare och domstolar har kommit att rubbas genom att åklagarna tillförts alltmer av uppgifter som traditionellt uppfattats som renodlade domstolsuppgifter.

Utskottet vill vidare peka på vikten av att överträdelse av straffrättsliga bestämmelser leder till en reaktion från samhällets sida. Om sanktionerna uteblir förlorar de uppställda reglerna sin trovärdighet, och respekten för rättssamhället urholkas. I förlängningen ligger här stora faror för upprätthållandet av den allmänna laglydnaden. En sådan utveckling kan inte accepteras.

För unga människor är det nödvändigt att samhället ger klara normer och konsekventa handlingsmönster. Ett system som innebär att lagöverträdelse ofta inte beivras — eller beivras inkonsekvent och

ryckvis — får en destruktiv inverkan på ungdomars ofta ganska utvecklade rättsbegrepp. Nu gällande generösa regler för åtalsunderlåtelse kan närmast ge ett intryck av att samhället inte ser allvarligt på ungdomars brottslighet.

Utskottet vill sålunda förorda att en återgång till tidigare regler för åtalsunderlåtelse m.m. sker så snart som möjligt. Det sagda innebär emellertid inte att utskottet anser att de skärpningar som gjordes förra året i fråga om åtalsunderlåtelse för unga lagöverträdare bör tas bort. Tvärtom bör de i fortsättningen alltjämt gälla i de fall åtalsunderlåtelse kan komma i fråga.

Vad utskottet nu med anledning av motionerna Ju804 och Ju810 anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *åtalsunderlåtelse m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju804 i denna del (yrkande 2) och motion 1988/89:Ju810 i denna del (yrkande 7) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. Handläggningstiderna (mom. 3)

Britta Bjelle (fp), Jerry Martinger (m), Ingbritt Irhammar (c), Göthe Knutson (m), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp) och Anders Svärd (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "behandlade motionsyrkanden" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bör den definitiva utvärderingen av försöksverksamheten avvaktas innan ställning tas till de organisatoriska m.fl. åtgärder som aktualiseras genom motionerna. Utskottet anser det emellertid synnerligen angeläget att de organisatoriska och andra förändringar som erfordras för att korta ned handläggningstiderna genomförs så snart som möjligt. Det arbete som startar inom regeringskansliet när utvärderingen avslutats bör sålunda bedrivas med största skyndsamt och med sikte på att nya bestämmelser skall kunna träda i kraft under nästa år. Vad utskottet anfört med anledning av nu behandlade motionsyrkanden bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *handläggningstiderna*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju805 i denna del (yrkande 15 delvis), motion 1988/89:Ju810 i denna del (yrkande 6) och motion 1988/89:Ju816 i denna del (yrkande 1) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

3. Jourdomstolar (mom. 4)

1989/90:JuU14

Britta Bjelle (fp), Jerry Martinger (m), Ingbritt Irhammar (c), Göthe Knutson (m), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp) och Anders Svärd (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar med "I syfte" och slutar med "saken avstyrks" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bör därutöver, i linje med vad som föreslås i motionerna Ju805, Ju808, Ju310 och Ju816, jourdomstolar för unga införas på försök. Härigenom skulle också själva domstolsförfarandet påskyndas och den unge skulle i omedelbar anslutning till brottet erfara samhällets reaktion på hans brottslighet. Utskottet vill i sammanhanget peka på att det finns möjlighet att utveckla jourdomstolar ur den basorganisation som tillskapats i syfte att under jourtid handlägga häktningsfrågor. Regeringen bör snarast lägga fram ett förslag för riksdagen i linje med vad utskottet nu anfört.

dels att utskottets hemställan under moment 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *jourdomstolar*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju805 i denna del (yrkande 15 delvis), motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 20), motion 1988/89:Ju810 i denna del (yrkande 8) samt motion 1988/89:Ju816 i denna del (yrkande 4) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

4. Konfrontation (mom. 5)

Ingbritt Irhammar (c), Anders Svärd (c) och Kent Lundgren (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Utskottet har" och slutar med "behandlade delar" bort ha följande lydelse:

Utskottet har stor förståelse för motionärernas syfte med yrkandena om konfrontation och skadelindrande arbete. I likhet med motionärerna vill utskottet också än en gång understryka både vikten av att den unge får klart för sig att hans beteende inte accepteras och av att han kommer till insikt om vad brottsligheten betyder för den som drabbats. Tanken på ett medlingsförfarande finner utskottet således värd att överväga närmare. Enligt utskottets uppfattning är det lämpligt att frågan om medling tas upp i samband med BRÅ:s utvärdering av ändringarna i LUL m.m. Övervägandena bör ta sikte på en organiserad försöksverksamhet som inleds så snart som möjligt. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *konfrontation m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkandena 19 och 30) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

5. Registrering av brott av barn m.m. (mom. 7)

Britta Bjelle (fp), Jerry Martinger (m), Ingbritt Irhammar (c), Göthe Knutson (m), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp) och Anders Svärd (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 12 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "behandlade delar" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill liksom förra året betona att det skulle vara av stort värde att ha tillgång till tillförlitlig information om brott av unga under 15 år. Detsamma gäller naturligtvis i fråga om unga under 15 år som begår brott. Frågor om statistik rörande brott av unga under 15 år är aktuella i den nyssnämnda interdepartementala arbetsgruppen. Då en majoritet i utskottet tidigare i olika sammanhang ställt sig avvisande till tanken på införande av statistik av aktuellt slag, finns det anledning för utskottet att här understryka att utskottet numera är berett att ställa sig bakom inhämtande och registrering av sådana uppgifter som efterfrågas i motionerna Ju808, Ju810 och Ju816. Vad utskottet nu anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *registrering av brott av barn m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju808 i denna del (yrkande 31), motion 1988/89:Ju810 i denna del (yrkandena 4 och 5) samt motion 1988/89:Ju816 i denna del (yrkandena 2 och 3) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

6. Fängelse för unga (mom. 8)

Ingrid Burman (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar med "När utskottet" och på s. 13 slutar med "behandlade delar" bort ha följande lydelse:

När utskottet förra året (JuU 1987/88:36 s. 18) behandlade frågan om fängelse för ungdomar under 18 år konstaterade utskottet att det inte i alla situationer är möjligt att undvika fängelsestraff. Utskottet underströk dock att fängelsestraff bör ses som en absolut sista utväg när socialtjänstens möjligheter till hjälp och stöd är uttömda eller när brottslighetens art kräver ett fängelsestraff.

Utskottet anser att tiden nu är mogen att ompröva denna inställning. Enligt utskottets uppfattning har fängelsestraff visat sig vara en alltigenom olämplig påföljd för de unga lagöverträdare varom här är fråga. Även dessa ungdomar bör således överlämnas för vård inom socialtjänsten, och extra resurser bör tillföras de institutioner (hem enligt 12 § LVU) som får den svåra uppgiften att stödja ungdomarna i deras rehabilitering.

När det sedan gäller de äldre ungdomarna gör sig nödvändigheten att undvika fängelsestraff gällande med i det närmaste samma styrka.

Utskottet vill i detta sammanhang peka på att den nya försöksverksamheten med samhällstjänst (prop. 1989/90:7, JuU10), som utskottet nyligen tillstyrkt, är särskilt ägnad att ersätta fängelsestraff för den här aktuella gruppen ungdomar. Försöksverksamheten kommer, om den införs, att leda till att ett mindre antal ungdomar döms till fängelse än vad som i dag är fallet. Detta är en utveckling som utskottet i och för sig välkomnar.

Detta är emellertid inte tillräckligt. I linje med utskottets nyss gjorda ställningstagande beträffande fängelsestraff för ungdomar under 18 år bör möjligheterna ytterligare begränsas att döma ungdomar mellan 18 och 21 år till fängelse. Utskottet vill därför förorda att det i fortsättningen skall krävas *synnerliga skäl* för fängelse i dessa fall. Detta innebär att den praxis som tidigare gällt i fråga om fängelse för ungdomar under 18 år i princip blir tillämplig när det gäller ungdomar mellan 18 och 21 år. Ett fängelsestraff bör alltså ses som en sista utväg som kan ifrågakomma först när socialtjänstens möjligheter uttömts och samhällstjänst prövats eller när gärningen är sådan att ett fängelsestraff är oundvikligt. Naturligtvis bör strafflindringsbestämelsen i 29 kap. 7 § BrB tillämpas i de få fall det blir aktuellt med en dom på fängelse.

Regeringen bör snarast återkomma med förslag till lagstiftning som tillgodoser utskottets synpunkter.

Vad utskottet med anledning av motionerna Ju637 och Ju821 här anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *fängelse för unga*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju637 i denna del (yrkandena 1 och 2) samt motion 1988/89:Ju821 i denna del (yrkande 6 delvis) ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

7. Häktning av unga m.m. (mom. 9)

Ingrid Burman (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 14 börjar med "Utskottet vill först" och på s. 15 slutar med "och Ju821" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening kan den ovan beskrivna utvecklingen mot allt fler häktade ungdomar inte accepteras. Tvärtom bör möjligheten att anhålla och häkta ungdomar under 18 år tas bort och socialtjänstens möjligheter att i stället ta hand om dem förstärkas.

Utskottet vill här anmärka att i 6 § LVU öppnas möjlighet till omedelbart omhändertagande bl.a. om den unge genom brottslig verksamhet sätter sin utveckling i fara och länsrättens beslut om omhändertagande inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges utveckling. Utskottet vill också peka på att det inom ramen för en vistelse på ett hem enligt 12 § LVU är möjligt att ålägga den unge sådana restriktioner beträffande rörelsefrihet och kommunikation med omvärlden som eljest tillgodoses genom häktning. En placering på ett sådant hem är alltså enligt utskottets mening ett fullgott alternativ till häktning. Regleringen i LVU är således enligt utskottets uppfattning tillräcklig också när det gäller frihetsberövanden på grund av brott. Det måste nämligen förutsättas att det föreligger ett akut vårdbehov i här aktuella situationer.

I den tidigare nämnda propositionen om vård i vissa fall av barn och ungdomar (prop. 1989/90:28) framgår att drygt 500 ansökningar om plats på hem enligt 12 § LVU avvisades under år 1988. Sammanlagt rörde det sig uppskattningsvis om 100–150 ungdomar. Som skäl för avvisningarna angavs bl.a. att det var brist på platser och/eller på personal.

Detta kan enligt utskottets mening inte accepteras. En självklarhet måste vara att det finns tillräckliga resurser för att omhänderta de mest utsatta ungdomarna och ge dem erforderlig vård.

Det nu sagda innebär att utskottet ställer sig bakom förslagen i motionerna Ju637 och Ju821 om att avskaffa möjligheten att anhålla och häkta ungdomar under 18 år. Regeringen bör få i uppdrag att snarast lägga fram ett förslag härom för riksdagen. Regeringen bör vidare åläggas att senast i nästa års budgetproposition presentera de åtgärder som krävs för att garantera berörda ungdomar ett gott omhändertagande inom socialtjänsten. Vad utskottet här anfört bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *häktning av unga m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju637 i denna del (yrkande 3) och motion 1988/89:Ju821 i denna del (yrkande 6 delvis) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Fängelse för unga (mom. 8)

Kent Lundgren (mp) anför:

Enligt min mening bör man i det allra längsta undvika att döma ungdomar under 18 år till fängelse och stor restriktivitet bör gälla i fråga om ungdomar mellan 18 och 21 år. Som framgår under rubriken häktning av unga m.m. råder det sådan platsbrist på de institutioner som har möjlighet att ta emot de ungdomar det här gäller (hem enligt 12 § LVU) att ett stort antal ungdomar måste avvisas varje år. Detta kan enligt min mening inte accepteras. De mest utsatta ungdomarna måste tillförsäkras den vård de behöver, oavsett om de begått brott eller är i behov av vård av annan orsak.